

ડિજિટલ યુગમાં ધોરણ ૧૧ના ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તકનું વિષયવસ્તુ અને વિવેચન

ડૉ. ભાવિકા એસ. પટેલ

આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસર,

શ્રી સરદાર પટેલ કૉલેજ ઓફ એજ્યુકેશન, નવસારી, ગુજરાત

મો.૯૭૧૪૩૮૦૪૯૭, Email id.sunilpatel1119@gmail.com

પ્રસ્તાવના :-

માનવજાતના ઇતિહાસમાં ભાષા અને સાહિત્યે સમાજને વિચારશીલતા, ચેતના અને સંસ્કૃતિનો આધાર આપ્યો છે. ગુજરાતી સાહિત્યે હંમેશાં માનવમૂલ્યો, જીવનદર્શન અને સમાજજાગૃતિનું પ્રતિબિંબ દર્શાવ્યું છે. ધોરણ ૧૧નું ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તક માત્ર અભ્યાસક્રમ પૂરતું સીમિત નથી, પરંતુ તે જીવનના વિવિધ ક્ષેત્રોને સ્પર્શે છે. કવિતા, ગદ્ય, નિબંધ, આત્મકથન કે લોકગીત – દરેક રચનામાં જીવનના ઊંડા સંદેશાઓ સમાયેલા છે. આજના ડિજિટલ યુગમાં જ્ઞાનના પરંપરાગત માધ્યમો નવી ટેકનોલોજી સાથે જોડાઈ ગયા છે. વિદ્યાર્થી હવે ફક્ત પુસ્તકમાં વાંચતા નથી, પણ ઓડિયો-વિડિયો, ઇ-લાઇબ્રેરી, ઇ-લર્નિંગ પ્લેટફોર્મ અને ઇન્ટરનેટ દ્વારા સાહિત્યને નવા રૂપમાં અનુભવે છે. તેથી પાઠ્યપુસ્તકના પાઠોની પ્રાસંગિકતા સમજવી અને તેને ડિજિટલ યુગના સંદર્ભમાં જોવી અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે.

૧. કવિતા : જાગને જાદવા (નર્મદ):-

નર્મદની આ કવિતા ગુજરાતીઓને જાગૃત થવાનો સંદેશ આપે છે. કવિ કહે છે કે સુખ રાષ્ટ્રને પોતાના અધિકારો, સ્વાભિમાન અને ગૌરવ માટે જાગવું જ પડશે. રાષ્ટ્રીય ચેતના અને સ્વતંત્રતાની તીવ્ર ભાવના આ કાવ્યમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે.

“જાગને જાદવા, ગુજરાત!”

આ પંક્તિ એક જાગરણ મંત્ર છે. કવિ માત્ર શબ્દોથી નહીં, પરંતુ હૃદયની તીવ્ર લાગણીઓથી ગુજરાતને ઊઠવા આમંત્રણ આપે છે. આજે પણ સમાજને નવી ચેતના જોઈએ. ડિજિટલ યુગે આપણને અનેક તક આપી છે – જ્ઞાન, માહિતી, ટેકનોલોજી. “જાગવું” એટલે હવે ડિજિટલ સાક્ષરતા મેળવવી, ખોટા પ્રચારથી દૂર રહી સાચી માહિતી ઓળખવી, અને સમાજહિત માટે ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવો. આ કવિતા ગુજરાતના સ્વાભિમાનનું પ્રતિક છે. સાહિત્યમાં રાષ્ટ્રીય ભાવનાને જગાડતી પ્રથમ પંક્તિઓમાં આનો સમાવેશ થાય છે.

૨. કવિતા : ખરી મા (ઝવેરચંદ મેઘાણી):-

આ કવિતા માંના મહિમાનું ગાન કરે છે. મા એ ત્યાગ, પ્રેમ, મમતા અને આશ્રયનું અનોખું પ્રતિક છે. કવિ મા ને દેવતા કરતા પણ ઊંચું સ્થાન આપે છે.

“મા એ મમતા, મા એ કરુણા, મા એ અમૃતરૂપ છે.”

મા એ સંતાનને જીવનભર પ્રેમ અને ત્યાગ આપે છે. તેનો કોઈ વિકલ્પ નથી. આજે બાળકો મોટાભાગે મોબાઈલ, કમ્પ્યુટર, ઓનલાઈન દુનિયામાં વ્યસ્ત રહે છે. પરંતુ ડિજિટલ યુગ હોવા છતાં માતાનો સ્નેહ કદી કમ થતો નથી. વર્ચ્યુઅલ દુનિયામાં મા ના ચહેરાનો સ્પર્શ કે પ્રેમ મળતો નથી – એટલે આ કવિતા યાદ અપાવે છે કે માનવીય સંબંધો ટેકનોલોજી કરતા ઊંચા છે. આ કવિતા સંવેદનાત્મક સાહિત્યનું ઉદાહરણ છે. મા ના વ્યક્તિત્વનો આદર કરાવતી અને વાચકને ભાવવિભોર કરતી રચના છે.

૩. કવિતા : વિશ્વગુરુ ભારત (સ્વામિ વિવેકાનંદના વિચારો આધારિત):-

આ કવિતા ભારતના પ્રાચીન ગૌરવનું સ્મરણ કરાવે છે. વિશ્વને માર્ગદર્શન આપનાર, સંસ્કૃતિ, જ્ઞાન, યોગ અને ધર્મના ક્ષેત્રે આગવું સ્થાન ધરાવનાર ભારતને ફરી વિશ્વગુરુ બનાવવા કવિ ઉદ્દબોધન કરે છે.

“વિશ્વમાં ભારત જ્ઞાનનો દીપ પ્રગટાવે છે.”

ભારત માત્ર ભૂમિ નથી, પરંતુ આધ્યાત્મિકતા અને સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર છે. આજે ભારત ડિજિટલ ક્રાંતિમાં વિશ્વનું નેતૃત્વ કરી રહ્યું છે – ડિજિટલ પેમેન્ટ, સ્ટાર્ટઅપ, આઈટી ક્ષેત્રે ભારત આગળ વધી રહ્યું છે. આથી “વિશ્વગુરુ” બનવાનો સ્વપ્ન આજના યુગમાં પણ સચોટ બની શકે છે. કવિતા રાષ્ટ્રપ્રેમ, આત્મવિશ્વાસ અને સંસ્કૃતિના ગૌરવનો સંદેશ આપે છે.

જ. ગદ્ય : દિલોજાન મિત્ર – પુસ્તક:-

લેખક પુસ્તકને સાચો મિત્ર કહે છે. સાચો મિત્ર જેવું પુસ્તક કદી દગો આપતું નથી, દુઃખમાં સાંત્વના આપે છે, સુખમાં જ્ઞાન વધારે છે. પુસ્તક જીવનનો સાથી છે.

“પુસ્તક એ એવો મિત્ર છે, જે કદી છોડી જતું નથી.”

પુસ્તક જ્ઞાનનો ખજાનો છે. એનું મૂલ્ય જીવનભર રહે છે. ડિજિટલ યુગમાં પણ “પુસ્તક મિત્ર”નું સ્થાન અડગ છે. આજે ઈ-બુક, ઓડિયોબુક, ઓનલાઇન લાઇબ્રેરી દ્વારા પુસ્તક મિત્રનું રૂપ વધુ સુલભ બન્યું છે. પરંતુ એનો સાચો લાભ લેવા માટે વાંચનપ્રેમ જરૂરી છે. આ ગદ્યભાગ સાહિત્યપ્રેમ અને વાંચનની સંસ્કૃતિ જાળવી રાખવા માટે પ્રેરિત કરે છે.

પ. ગદ્ય : પિતાની સેવા:-

આ પાઠમાં પિતૃભક્તિ અને સેવા ધર્મનું મહત્વ સમજાવવામાં આવ્યું છે. પિતા એ સંતાનનો આધારસ્તંભ છે. તેમની સેવા કરવી એ જીવનનું કર્તવ્ય છે.

“પિતાની સેવા એ જીવનનું સર્વોચ્ચ પુણ્ય છે.”

પિતાની સેવા કરનાર સંતાન કદી અધોગતિ પામતું નથી. આજે ડિજિટલ યુગમાં સંતાન-પિતાના સંબંધો ક્યારેક વર્ચ્યુઅલ થઈ જાય છે. પરંતુ “સેવા” કદી ઓનલાઇન થઈ શકતી નથી – તે માટે સમય, સ્નેહ અને ઉપસ્થિતિ જોઈએ. આ પાઠ આપણને યાદ અપાવે છે કે પરિવારને સાચવવો એ જ સર્વો ધર્મ છે. આ ગદ્ય સંસ્કારપ્રધાન છે, જીવન મૂલ્યોને ઉજાગર કરે છે.

૬. કવિતા : સ્વચ્છતા અભિયાન:-

આ કવિતામાં કવિ સ્વચ્છતાનું મહત્વ સમજાવે છે. ઘર, ગામ અને રાષ્ટ્રનું સૌંદર્ય જાળવવું એ દરેક નાગરિકનું કર્તવ્ય છે. કવિ સફાઈને માત્ર બહારની સફાઈ નહીં, પરંતુ આંતરિક શુદ્ધિ સાથે પણ જોડે છે.

“સ્વચ્છતા એ સુખનું મૂળ છે.”

સફાઈ વિના આરોગ્ય, સુખ અને વિકાસ શક્ય નથી. ડિજિટલ યુગમાં “ક્લીન ઈન્ડિયા” અભિયાન ઓનલાઈન મિડિયા દ્વારા જનચળવળ બન્યું છે. સોશિયલ મીડિયા સ્વચ્છતાના સંદેશને ઘરઘર પહોંચાડે છે. આ કવિતા હવે વર્ચ્યુઅલ જગતમાં પ્રેરણા પૂરું પાડે છે. કવિતા માત્ર સાદો સંદેશ નથી આપતી, પરંતુ સમાજજીવનમાં પરિવર્તન લાવવાનો સંદેશ આપે છે.

૭. કવિતા : વિદ્યાની વાટ (સાહિત્યકાર : ગંગારામ મેઘાણી):-

કવિતામાં કવિ જ્ઞાનના માર્ગને સર્વોત્તમ માને છે. વિદ્યા માનવને ગૌરવ, પ્રતિષ્ઠા અને જીવનનું સાચું સુખ આપે છે. સંપત્તિ ક્ષણભંગુર છે, પરંતુ વિદ્યા શાશ્વત છે.

“ધન વિના માનવ જીવી શકે, વિના વિદ્યાનો કંગાલ રહે.”

વિદ્યા વિનાનું જીવન અધૂરું છે. જ્ઞાન વગરનો માણસ અંધકારમાં રહે છે. ડિજિટલ યુગે જ્ઞાનની વાટ સૌ માટે ખોલી છે – ઓનલાઈન કોર્સ, ઈ-લાઈબ્રેરી, વર્ચ્યુઅલ ક્લાસરૂમ દ્વારા શિક્ષણ સુલભ બન્યું છે. કવિએ જે “વિદ્યા”નું ગૌરવ કર્યું, તે આજના ટેકનોલોજીકલ યુગમાં વધુ શક્ય બની ગયું છે. આ કવિતા જીવનમૂલ્યો સાથે જ્ઞાનના મહત્વને રેખાંકિત કરે છે.

૮. ગદ્ય : ગાંધીજીના ત્રણ વાંદરા:-

આ પાઠમાં ગાંધીજીના જીવનમાંથી શીખ આપવામાં આવી છે – “બુરું ન સાંભળવું, બુરું ન બોલવું, બુરું ન જોવું.” ત્રણ વાંદરા પ્રતિક રૂપે આચારશુદ્ધિ, સત્ય અને અહિંસાનું સંદેશ આપે છે.

“સાચું જ સાંભળો, સાચું જ બોલો, સાચું જ જુઓ.”

માનવજીવનમાં શુદ્ધ આચાર અને વિચારો હોવા જોઈએ.આજે સોશિયલ મીડિયા પર ખોટા સમાચાર, અફવા, ક્ષેષભરી ભાષા ફેલાય છે. ગાંધીજીના આ ત્રણ સિદ્ધાંત ડિજિટલ યુગમાં વધુ જરૂરી છે – ખોટું ન સાંભળવું (ફેક ન્યૂઝથી દૂર રહેવું), ખોટું ન જોવું (અનૈતિક કન્ટેન્ટથી દૂર રહેવું), ખોટું ન બોલવું (હેટ સ્પીચ ન કરવી).આ પાઠ માનવ મૂલ્યોનું પ્રતીક છે, અને સમયને અનુરૂપ શાશ્વત બની રહે છે.

૯. ગદ્ય : રવિશંકર મહારાજનું જીવનદર્શન:–

રવિશંકર મહારાજે ગ્રામ વિકાસ, શિક્ષણ અને સમાજસેવાનું જીવન જીવ્યું. તેમની સાદગી, નિઃસ્વાર્થી સેવા અને માનવતા દરેક માટે પ્રેરણાસ્વરૂપ છે.

“સાચી સેવા એ જ ઈશ્વર સેવા છે.”

સમાજ માટે નિઃસ્વાર્થી સેવા કરવી એ જ જીવનનું સાચું ધર્મ છે.આજે એનજીઓ, ઓનલાઇન સેવા પ્રોજેક્ટ, ડોનેશન એપ્સ વગેરે દ્વારા “સેવા”નું કામ સરળ થયું છે. પરંતુ રવિશંકર મહારાજની જેમ આત્મિયતા અને નિઃસ્વાર્થી ભાવ હોવો જરૂરી છે. ટેકનોલોજી માત્ર સાધન છે, ભાવના મુખ્ય છે.આ પાઠ આપણને સમાજસેવા અને જીવનમૂલ્યો તરફ દોરી જાય છે.

૧૦. કવિતા : પ્રકૃતિનો સંદેશ:–

કવિ પ્રકૃતિને શિક્ષક માને છે. પવન, નદી, વૃક્ષ – બધું માનવને કંઈક શીખવે છે. પ્રકૃતિમાંથી શ્રમ, સહનશક્તિ અને સૌંદર્યના પાઠ મળે છે.

“વૃક્ષો શીખવે દાન, નદી શીખવે વહેવું.”

પ્રકૃતિનું દરેક તત્વ જીવનમૂલ્યો શીખવે છે.ટેકનોલોજીના વિકાસમાં આપણે પર્યાવરણનું નુકસાન કર્યું છે. આ કવિતા યાદ અપાવે છે કે પ્રકૃતિનું સંતુલન જાળવવું જરૂરી છે. ડિજિટલ યુગમાં “ગ્રીન ટેકનોલોજી” અને પર્યાવરણમૈત્રી જીવન એ જ સાચો સંદેશ છે.આ કવિતા જીવન અને પ્રકૃતિના અજોડ સંબંધને ઉજાગર કરે છે.

૧૧. ગદ્ય : સ્વામી વિવેકાનંદનો સંદેશ:-

આ પાઠમાં સ્વામી વિવેકાનંદના વિચારો રજૂ થયા છે. યુવાનોએ શક્તિ, શ્રદ્ધા અને આત્મવિશ્વાસથી ભરપૂર થવું જોઈએ. જીવનમાં ધ્યેય રાખવું અને તેની માટે અડગ રહેવું એ જ સાચો માર્ગ છે.

“ઉઠો, જાગો અને ધ્યેય પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી અટકશો નહીં.”

માનવજીવનમાં નિષ્ઠા અને સતત પ્રયત્નથી જ સફળતા મળે છે. આજના યુગમાં યુવાનો ટેકનોલોજીથી ભરપૂર છે, પરંતુ ધ્યાન ભંગ થવાનો ભય વધારે છે. વિવેકાનંદનો આ સંદેશ યુવાનોને સકારાત્મક રીતે ડિજિટલ પ્લેટફોર્મનો ઉપયોગ કરવા પ્રેરિત કરે છે. આ પાઠ યુવાનો માટે ઊર્જા, આત્મવિશ્વાસ અને આધ્યાત્મિક પ્રેરણાનો ખજાનો છે.

૧૨. કવિતા : ખરી મા:-

આ કવિતામાં માતાના પ્રેમ, ત્યાગ અને મહિમાનું વર્ણન છે. મા પોતાના સંતાન માટે અનંત સહનશીલતા ધરાવે છે અને તેમના સુખમાં જ પોતાનું સુખ માને છે.

“મા એ તો એ દીવો છે, જે પોતે બળી બીજાને પ્રકાશ આપે છે.”

માતા પોતાના ત્યાગથી સંતાનને પ્રકાશિત કરે છે. ટેકનોલોજીના આ યુગમાં પણ માતાનું સ્થાન અપરિવર્તિત છે. આજની “વર્ચ્યુઅલ દુનિયા”માં સંતાનો માતાથી દૂર રહેતા હોય, છતાં માતાનો ત્યાગ અને સ્નેહ તેમને જીવનભર માર્ગદર્શન આપે છે. આ કવિતા માનવજીવનના સૌથી પવિત્ર સંબંધ – માતૃત્વ –ને સાહિત્યિક ઉચાઈ આપે છે.

૧૩. ગદ્ય : લોકશાહીની શક્તિ:-

આ પાઠમાં લોકશાહીનું મહત્વ સમજાવવામાં આવ્યું છે. લોકશાહી એટલે પ્રજાનું શાસન, પ્રજાના કલ્યાણ માટે. તે સમાનતા, સ્વતંત્રતા અને ન્યાય પર આધારિત છે.

“લોકશાહી એ જનશક્તિનો ઉત્સવ છે.”

લોકશાહીમાં પ્રજા સર્વોચ્ચ છે. ડિજિટલ યુગે લોકશાહીને મજબૂત બનાવી છે. ચૂંટણી પ્રક્રિયામાં ઈ-વોટિંગ, ઓનલાઇન માહિતી, સોશિયલ મીડિયા દ્વારા જાગૃતિ – આ બધું પ્રજાસત્તાકને સશક્ત બનાવે છે. સાથે જ ખોટી માહિતીથી બચવું પણ અગત્યનું છે. આ પાઠ લોકશાહી મૂલ્યોનું રક્ષણ કરવાનો સંદેશ આપે છે.

૧૪. કવિતા : શ્રમનું ગાન:--

આ કવિતામાં શ્રમનું ગૌરવ ગવાયું છે. શ્રમ વિના જીવન અપૂર્ણ છે. મજૂર, ખેડૂત, કારીગર – સમાજનું સાચું હૃદય છે.

“શ્રમ વિના સુખ નથી, શ્રમથી જ જીવન સૃષ્ટિ છે.”

શ્રમથી જ સમાજ ચાલે છે, વિકાસ થાય છે. આજના યુગમાં ઓટોમેશન, રોબોટિક્સ હોવા છતાં માનવશ્રમનું મહત્વ અખંડ છે. “ડિજિટલ શ્રમ” પણ એક નવી દિશા છે – ફ્રીલાન્સર્સ, કન્ટેન્ટ ક્રિએટર્સ, સોફ્ટવેર ડેવલપર્સ – તેઓ પણ શ્રમના આધુનિક રૂપ છે. કવિતા શ્રમજીવીઓને સમાજનું આધારસ્તંભ બતાવે છે.

૧૫. ગદ્ય : સેવાની સાચી ભાવના:--

આ પાઠમાં સેવા અને દાનની સાચી સમજ આપવામાં આવી છે. સેવા નિઃસ્વાર્થી હોવી જોઈએ, પ્રસિદ્ધિ કે સ્વાર્થ માટે નહીં.

“જ્યાં સ્વાર્થ નથી ત્યાં જ સાચી સેવા છે.”

નિઃસ્વાર્થ સેવા જીવનનો શ્રેષ્ઠ ધર્મ છે. ડિજિટલ માધ્યમથી અનેક સેવા કાર્યો શક્ય થયા છે – ઓનલાઇન ડોનેશન, ઈ-વોલન્ટીયરિંગ, ક્રાઉડફંડિંગ. પરંતુ સેવા પાછળ સાચી નિષ્ઠા હોવી જરૂરી છે, નહીં તો તે માત્ર પ્રચાર બની જાય. આ પાઠ નિઃસ્વાર્થીપણું અને માનવતાને જીવનમૂલ્ય રૂપે રજૂ કરે છે.

૧૬. કવિતા : પ્રકૃતિનું સૌંદર્ય:-

આ કવિતામાં કવિએ પ્રકૃતિના રૂપ-રસ-ગંધનું સુંદર વર્ણન કર્યું છે. વૃક્ષો, નદી, પવન, પક્ષીઓ – બધું જ જીવનમાં શાંતિ અને આનંદ આપે છે.

“પ્રકૃતિ એ માતા છે, જે સંતાનને અનંત ભેટો આપે છે.”

માનવજીવન માટે પ્રકૃતિ સર્વોત્તમ દાન છે. આજના સમયમાં પ્રકૃતિથી દુરાવ વધ્યો છે. લોકો વર્ચ્યુઅલ દુનિયામાં વ્યસ્ત છે. તેમ છતાં ડિજિટલ માધ્યમ પ્રકૃતિ સંરક્ષણના અભિયાન માટે ઉપયોગી બન્યું છે – જેમ કે ઓનલાઇન અભિયાન, સોશિયલ મીડિયા દ્વારા જાગૃતિ. કવિતા માનવ અને પ્રકૃતિના ગાઢ નાતાને રેખાંકિત કરે છે.

૧૭. ગદ્ય : રાષ્ટ્રપ્રેમનો પાઠ:-

આ પાઠમાં દેશપ્રેમની ભાવના દર્શાવવામાં આવી છે. દેશ માટેનો ત્યાગ, કર્તવ્ય અને એકતા – એ જ સાચો રાષ્ટ્રપ્રેમ છે.

“દેશ એ માતૃભૂમિ છે, તેનો સન્માન કરવો એ સૌનો ધર્મ છે.”

રાષ્ટ્રના કલ્યાણ માટેનો ત્યાગ શ્રેષ્ઠ માનવધર્મ છે. ડિજિટલ યુગમાં પ્રાસંગિકતા : ડિજિટલ માધ્યમ દેશભક્તિ પ્રસરાવવાનો સશક્ત સાધન બન્યું છે. ઈ-યુગમાં રાષ્ટ્રપ્રેમ માત્ર ગીતો કે ભાષણોમાં નથી, પણ નાગરિકોની જવાબદારી – સાયબર સિક્યુરિટી, ડિજિટલ કરચુકવણી, નક્લી સમાચાર સામે જાગૃતિ – આ બધું પણ રાષ્ટ્રપ્રેમનો ભાગ છે. આ પાઠ રાષ્ટ્રભાવના અને કર્તવ્યને પ્રાથમિકતા આપે છે.

૧૮. કવિતા : યૌવનની શક્તિ:-

આ કવિતામાં યુવાનીનું ગૌરવ ગાયું છે. યુવાનો સમાજનું ભવિષ્ય છે. તેમની શક્તિ, ઉત્સાહ અને હિંમતથી જ દેશ આગળ વધી શકે છે.

“યૌવન એ જ્યોત છે, જે અંધકારને પ્રકાશમાં ફેરવે છે.”

યુવાનો સમાજ પરિવર્તનના દીપસ્તંભ છે.આજે યુવાનો ડિજિટલ ક્રાંતિના કેન્દ્રમાં છે. સ્ટાર્ટઅપ્સ, નવીનતા, આઈ.ટી. ક્ષેત્રમાં નેતૃત્વ – એ બધા યુવાનોની શક્તિ દર્શાવે છે. સાથે જ ડિજિટલ વ્યસનથી બચવું પણ જરૂરી છે.વિતા યુવાનોને જવાબદારી અને કર્તવ્યની યાદ અપાવે છે.

૧૯. ગદ્ય : ગાંધીજીના વિચારો:-

આ પાઠમાં ગાંધીજીના અહિંસા, સત્ય, અડગતા અને સ્વદેશી વિચારો રજૂ થયા છે. જીવનમાં નૈતિક મૂલ્યોનું પાલન કરવું એ જ સાચી પ્રગતિ છે.

“તમે દુનિયામાં જે બદલાવ ઈચ્છો છો, તે બદલાવ તમે પોતે બનો.”

મા નવને પહેલું બદલાવ પોતામાં લાવવું જોઈએ.આજના યુગમાં પણ ગાંધીજીના વિચારો ખૂબ ઉપયોગી છે. ડિજિટલ સરચાઈ, નકલી સમાચાર સામે સત્ય, ઓનલાઈન શાંતિ અભિયાન – આ બધું ગાંધીજીના સિદ્ધાંતોને નવો પરિપ્રેક્ષ આપે છે.પાઠ માનવને નૈતિકતાની દિશામાં પ્રેરિત કરે છે.

૨૦. કવિતા : માનવતાનું ગીત:-

આ કવિતામાં માનવતાની સર્વોચ્ચતા દર્શાવવામાં આવી છે. ધર્મ, જાતિ, ભાષા – બધાથી પર માનવતા જ સાચું ધર્મ છે.

“માનવતા એ જ સાચો ધર્મ છે.”

સંપૂર્ણ વિશ્વ એક પરિવાર સમાન છે.આજના સમયમાં માનવતા ડિજિટલ માધ્યમથી વધુ વ્યાપી બની છે. ઓનલાઈન સહાય, વૈશ્વિક જોડાણ, માહિતીની આપલે – આ બધું માનવતાને વૈશ્વિક સ્વરૂપ આપે છે.કવિતા સર્વધર્મ સમભાવ અને માનવતાની વાત કરે છે.

ધોરણ ૧૧નું ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તક ગદ્ય અને કાવ્યોનો સુંદર સમન્વય છે.તેમાં પ્રકૃતિ, માતૃત્વ, લોકશાહી, શ્રમ, સેવા, રાષ્ટ્રપ્રેમ, યુવાની, ગાંધીજીના વિચારો અને માનવતા જેવા મૂલ્યોનો સમાવેશ થયો છે.ટેકનોલોજી જીવનનો અભિન્ન ભાગ બની છે.પરંતુ તેની વચ્ચે સંસ્કાર, નૈતિકતા, માનવતા અને શ્રમની

ભાવના જાળવવી અગત્યની છે.કવિઓ અને લેખકોના વિચારો આજે પણ ડિજિટલ માધ્યમથી લાખો લોકો સુધી પહોંચે છે. શિક્ષણ, જાગૃતિ અને સામાજિક સુધારણા માટે ઈ-પુસ્તકો, ઓનલાઇન પ્લેટફોર્મ અને સોશિયલ મીડિયા અગત્યનું સ્થાન ધરાવે છે. આ રીતે, આ પુસ્તક માત્ર સાહિત્ય નહીં પરંતુ જીવનમૂલ્યોનો ખજાનો છે, જે ડિજિટલ યુગના વિદ્યાર્થીને માર્ગદર્શન આપે છે.

સમાપન :-

આ રીતે ધોરણ ૧૧નું ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તક વિદ્યાર્થીઓને માત્ર ભાષા જ્ઞાન પૂરું પાડતું નથી, પરંતુ જીવનના આદર્શો, નૈતિક મૂલ્યો અને સામાજિક જાગૃતિનું વલણ પેદા કરે છે. દરેક પાઠ પોતામાં સંદેશ સમાવે છે – ક્યાંક માનવતાનું મૂલ્ય, ક્યાંક માતૃત્વની મમતા, ક્યાંક રાષ્ટ્રપ્રેમ, તો ક્યાંક પ્રકૃતિ સંરક્ષણ.

ડિજિટલ યુગે આ પાઠોને વધુ વ્યાપક બનાવી દીધા છે. ઓનલાઇન માધ્યમથી આ પાઠો લાખો લોકો સુધી પહોંચે છે, યુવાનોને નવી પ્રેરણા આપે છે અને વૈશ્વિક સ્તરે ગુજરાતી સાહિત્યની ગુંજ વધારશે.અંતે કહી શકાય કે ગુજરાતી સાહિત્યના આ પાઠો માત્ર પાઠ્યપુસ્તક પૂરતા નથી, પરંતુ જીવનને જીવવા માટેનું માર્ગદર્શન છે. ડિજિટલ યુગે તેને નવી દિશા અને ઊંચાઈ આપી છે, જે આવતી પેઢીને સંસ્કૃતિ સાથે ટેકનોલોજીનું સંતુલિત સંકલન શીખવે છે.

સંદર્ભ ગ્રંથ સૂચિ:-

૧. ધોરણ ૧૧ ગુજરાતી પાઠ્યપુસ્તક – ગુજરાત રાજ્ય પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર.
૨. ડિજિટલ યુગ અને સાહિત્ય – ડો. જયંત પટેલ, ૨૦૧૯.
૩. ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ – કાંતિલાલ રાણા, અમદાવાદ યુનિવર્સિટી.
૪. સ્વામી વિવેકાનંદના વિચારો – પ્રકાશન વિભાગ, નવી દિલ્હી.
૫. ગાંધીજી અને આજનો યુગ – મગનલાલ દેસાઈ, નવભારત સાહિત્ય મંદિર.
૬. આધુનિક ગુજરાતી કવિતા – ઉષા મહેતા, ૨૦૨૦.
૮. “ડિજિટલ સાહિત્યનું પ્રભાવ” – સંશોધન લેખ, ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી જર્નલ.